

LECH BUCZEK

PODZIAŁ KOREI
I PRÓBA ZJEDNOCZENIA
PODCZAS KONFERENCJI GENEWSKIEJ W 1954 ROKU

1. PROBLEMATYKA PODZIAŁU KOREI

Koniec drugiej wojny światowej przyniósł nadzieje na niepodległość dla znajdującej się pod okupacją japońską Korei¹. Kapitulacja Japonii, która miała miejsce 2 września 1945 r. na pokładzie pancernika Missouri, zakończyła wojnę w Azji, ale nie przyniosła pełnej niepodległości Korei, choć już w listopadzie 1943 r., podczas konferencji w Kairze, przywódcy USA, Wielkiej Brytanii i Chin postanowili, że po zakończeniu drugiej wojny światowej Korea – jako ofiara japońskiego kolonializmu – odzyska niepodległość².

W 1945 r. oddziały amerykańskie i radzieckie wkroczyły na Półwysep Koreański w celu przyjęcia kapitulacji od dowództwa stacjonujących tam wojsk japońskich. W wyniku decyzji podjętych na konferencjach w Jałcie i Poczdamie oddziały amerykańskie i radzieckie, znajdujące się na terytorium Półwyspu Koreańskiego, miały pozostać tam do czasu podjęcia konkretnych decyzji co do przyszłości Korei. Postanowiono także o tymczasowym podziale wzdłuż linii 38 równoleżnika: na północ od tej linii miała znajdować się tymczasowa strefa okupacyjna radziecka, a na południe – amerykańska. Twór-

Dr LECH BUCZEK – asystent Katedry Nauk o Polityce, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 30-950 Lublin.

¹ Korea od 1905 r. była częściowo zależna od Cesarstwa Japonii, zaś od 1910 r. stała się japońską prowincją. Stan ten trwał do 1945 r.

² W. J. D z i a k, *Korea. Pokój czy wojna?*, Warszawa 2003, s. 20.

cą linii 38 równoleżnika był Dean Rusk (sekretarz stanu USA w okresie prezydentury Kennedy'ego)³.

W grudniu 1945 r. miała miejsce Konferencja Moskiewska, podczas której podjęto kolejne decyzje w sprawie koreańskiej. Zawarty wtedy przez USA, Wielką Brytanię i ZSRR układ przewidywał ustanowienie międzynarodowego protektoratu, celem którego miało być wszechstronne przygotowanie Korei do pełnej niepodległości⁴. Proponowano formę pięcioletnich rządów powierniczych, przy jednoczesnej kontroli całego procesu przez ONZ⁵. Powołano także komisję dwustronną (radziecko-amerykańską), która przy współpracy z partiami politycznymi i organizacjami społecznymi Korei miała przygotować i zorganizować wybory do parlamentu ogólnokoreańskiego. Tak wyłonione władze, z rządem tymczasowym na czele, miałyby dać początek odbudowy zjednoczonego państwa koreańskiego. Jednak rzeczywista współpraca strony amerykańskiej i rosyjskiej w pracach komisji wyglądała zupełnie inaczej. Na Północy zaczęto budowę zrębów ustroju komunistycznego, od umacniania partii komunistycznej począwszy, a na nacjonalizacji przemysłu i reformie rolnej kończąc. Faktycznie rozpoczął się proces zdystansowania obu części Korei, a tymczasowy podział coraz bardziej się utrwał.

Trzyletnia (licząc od 1945 r.) obecność wojsk radzieckich w północnej części Korei wywarła duży wpływ na późniejszy kształt Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej. Sowietyzacja Korei, począwszy od jej północnej części, była głównym celem Rosji Radzieckiej w tym regionie, choć w 1945 r. znajdujące się na Północy władze okupacyjne miały tak niskie poparcie społeczne, że publicznie nie przyznawały się do planów sowietyzacji, współpracując z różnymi siłami politycznymi oraz stopniowo umacniając miejscowych komunistów.

W Phenianie faktyczną władzę sprawował mający duże poparcie społeczne nacjonalista Ho Man Sik – przewodniczący Przygotowawczego Komitetu Odbudowy Narodowej (PKON)⁶. Jednak ze względu na jego niechęć do komunistów, radzieckie władze okupacyjne wsparły nowego przywódcę, całkowicie prosowieckiego komunistę Kim Ir Sena (dowódcę partyzantów w Mandżurii

³ M. B u r d e l s k i, *Czynniki warunkujące proces podziału i zjednoczenia Korei*, Toruń 2004, s. 33.

⁴ Tamże.

⁵ Obradujący w Moskwie uważali, że Korea nie była jeszcze gotowa do przyjęcia pełnej niepodległości, co spotkało się to z falą krytyki ze strony społeczeństwa koreańskiego.

⁶ D z i a k, dz. cyt., s. 24.

i kapitana Armii Czerwonej), natomiast PKON pod naciskiem Rosjan zmienił nazwę na Ludowy Komitet Polityczny (składał się po połowie z komunistów i nacjonalistów). Od 1946 r. Komunistyczna Partia Korei, złożona początkowo z partyzantów Kim Ir Sena i komunistów koreańskich z Chin, rosła w siłę, otwarcie popierając miejscowych komunistów, którzy nie musieli się już liczyć z partiami demokratycznymi. Ho Man Sik został aresztowany, a Kim Ir Sen, przy wsparciu Rosjan, umacniał swoją pozycję⁷.

Zasadniczym celem przemian miało być stworzenie Partii Pracy Korei, jako trzonu rewolucji (partii masowej i scentralizowanej), przy czym odbywało się to przy represjach wobec członków pozostałych partii. Partia Pracy Korei powstała 29 sierpnia 1946⁸. W 1948 r. proces przebudowy systemu dobiegł końca, a komuniści byli gotowi do proklamowania separatystycznego państwa. Zwlekano jednak z decyzją, gdyż sowieci chcieli, by to Południe i Amerykanie zrobili pierwszy krok w kierunku separatyzmu. Z oczywistych względów nie chcieli też wspólnych, wolnych wyborów pod kontrolą ONZ, obawiając się, że mniej liczni komuniści nie uzyskają większości w całej Korei, gdyż na Południu największe poparcie miała Partia Demokratyczna złożona z działaczy konserwatywnych i nacjonalistycznych. Gdy komisja międzynarodowa ogłosiła datę ogólnokoreańskich wyborów na 10 maja 1948 r., działające na Północy Zgromadzenie Ludowe zaplanowało wybory na 25 sierpnia 1948 r. Zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami ONZ miała nadzorować wybory poprzez specjalnie powołane komisje, jednak Związek Radziecki nie zgodził się na obecność jej członków podczas wyborów na Północy. Efektem tych działań było proklamowanie 9 września 1948 r., po wyborach na Północy, Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej (KRL-D)⁹. Wszystko to było dokładnie zaplanowane; przygotowano wcześniej konstytucję wzorowaną na stalinowskiej i powołano Koreańską Armię Ludową, a na czele nowo powstałego rządu stanął Kim Ir Sen.

Na Południu w obecności obserwatorów ONZ przeprowadzono wolne wybory. Powołano parlament, w którym sto mandatów z trzystu było przeznaczonych dla przedstawicieli z Północy. Dnia 15 sierpnia proklamowano Republikę Korei, której prezydentem został Syngman Rhee¹⁰. Od grudnia 1948 r.

⁷ Tamże, s. 31.

⁸ K i m I l - s u n g, *Works*, z. 2, Pyongyang: Foreign Languages Publishing House 1980, s. 327.

⁹ J. P. R u r a r z, *Historia Korei*, Warszawa 2005, s. 356-357.

¹⁰ B u r d e l s k i, dz. cyt., s. 34.

ONZ uznawało Republikę Korei jako jedyne, legalne państwo reprezentujące cały naród koreański.

Te wydarzenia zapoczątkowały podział Korei na dwa państwa, które w miarę narastania różnic ideologicznych i ustrojowych oraz zimnowojennej konfrontacji między państwami bloku komunistycznego i kapitalistycznego, coraz bardziej oddalały się od zjednoczenia.

Kolejnym elementem, który jeszcze bardziej pogłębił podział między państwami koreańskimi, była wojna koreańska (1950-1953)¹¹. Dla północno-koreańskiego przywódcy Kim Ir Sena wojna ta była próbą zjednoczenia, ponieważ chciał on doprowadzić w ten sposób do komunizacji całego półwyspu¹². Miał w tej kwestii poparcie ZSRR i Chińskiej Republiki Ludowej, choć tylko Chiny obiecały wsparcie wojskowe (Stalin nie chciał angażować swoich wojsk, ale jednocześnie zachęcał Kim Ir Sena do wojny przy wsparciu wojsk chińskich, gdyż liczył na pogorszenie stosunków chińsko-amerykańskich¹³). Moment ataku oddziałów Koreańskiej Armii Ludowej (KAL) na Republikę Korei był dobrze zaplanowany. Od końca 1949 r. wojska amerykańskie zaczęły się wycofywać z półwyspu, a z oświadczeń przedstawicieli władz USA wynikało, że Korea nie jest już w szczególnej sferze zainteresowania USA – Kim Ir Sen liczył na brak reakcji ze strony USA.

Po błyskawicznym ataku wojsk KAL prezydent Korei Południowej – Syngman Rhee zaapelował o pomoc do ONZ. Wojna koreańska została potępiona przez społeczność międzynarodową. W lipcu 1950 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała rezolucję w sprawie Korei. Zgodnie z jej postanowieniami KRL-D została uznana za agresora i wezwana do zaprzestania działań wojennych, nałożono także na nią sankcje gospodarcze i powołano dowódcę wojsk interwencyjnych ONZ w osobie gen. D. MacArthura¹⁴.

¹¹ Przez Koreańczyków zwana wojną domową, co mogłoby sugerować wojnę w obrębie jednego państwa. Z jednej strony stwierdzenie to wyrażało tęsknotę za zjednoczoną Koreą, z drugiej podkreślało fakt walk w jednym narodzie (bratobójczych).

¹² K i m H a k j o o n, *Russian Archives on Origins of Korean War*, „Korea Focus” 1994, nr 5 (2), s. 22-31.

¹³ W tym czasie USA i Chiny były bliskie nawiązania oficjalnych stosunków dyplomatycznych, co było zdecydowanie niekorzystne dla ZSRR.

¹⁴ *Security Council Resolution of July*, [w:] *A Study of US Policy in the United Nations*, New York 1956, s. 223.

Od jesieni 1950 r. do wojny włączyła się ChRL, choć nieoficjalnie¹⁵. W lutym 1951 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ wydało rezolucję potępiającą chińską interwencję w Korei.

Wojna koreańska zakończyła się podpisaniem 27 lipca 1953 r. Układu o Rozejmie w Panmundzomie. Ponieważ żadna z walczących stron nie uzyskała wyraźnej przewagi, granicą rozdzielającą oba państwa pozostała linia 38 równoleżnika. Sygnatariuszami rozejmu byli: Naczelny Dowódca KAL – Kim Ir Sen i ChOL – Peng Teh Huai z jednej strony, a głównodowodzący wojsk ONZ, Mark W. Clark, z drugiej strony¹⁶. Korea Południowa nie jest stroną rozejmu. Powodem odmowy podpisania było nieosiągnięcie zjednoczenia, tak więc formalnie państwa koreańskie nadal są w stanie wojny.

Efektom wojny domowej było pogłębienie wrogości między Północą i Południem oraz rozdzielenie wielu rodzin (około 10 mln ludzi), których członkowie po wojnie przez długi czas nie mieli szans na żaden kontakt ze sobą¹⁷. Zrujnowana gospodarka obu państw spowodowała odsunięcie koncepcji szybkiego zjednoczenia na dalszy plan.

Według niektórych historyków wojna koreańska spowodowała, iż zimna wojna, przenosząc się na Azję, objęła niemal cały świat¹⁸. Republika Korei stała się dla USA terytorium strategicznym, jeszcze w czasie trwania wojny koreańskiej Amerykanie zobowiązali się do podjęcia ścisłej współpracy wojskowej z Koreą Południową¹⁹.

2. GENEZA KONFERENCJI GENEWSKIEJ

Jednym z postanowień Układu o Rozejmie z Panmundzomu było powołanie konferencji międzynarodowej, która miała na celu zjednoczenie państw koreańskich na drodze pokojowej przy wsparciu ze strony państw zainteresowanych i społeczności międzynarodowej²⁰.

¹⁵ Chińscy Ochotnicy Ludowi byli w rzeczywistości oddziałem regularnej armii Lin Piao w liczbie około 400 tys. żołnierzy.

¹⁶ Układ o Rozejmie z 27 lipca 1953 r. nadal obowiązuje.

¹⁷ R u r a z, dz. cyt., s. 365.

¹⁸ Tak twierdzi część historyków południowokoreańskich, z prof. Kim Hakjoon na czele.

¹⁹ Po zakończeniu wojny koreańskiej, 1 października 1953 r. USA i Korea Południowa podpisały „Układ o Wspólnej Obronie”.

²⁰ Art. IV § 60 Układu o Rozejmie w Panmundzomie przewidywał przeprowadzenie konferencji politycznej na wyższym szczeblu w kwestii pokojowego uregulowania sprawy koreańskiej.

W dniu 26 kwietnia 1954 roku rozpoczęła się konferencja w Genewie (Konferencja Genewska), której celem było rozwiązanie istotnych kwestii dotyczących pokoju na Dalekim Wschodzie.

Konferencja Genewska została zorganizowana dzięki porozumieniom podjętym podczas Konferencji Berlińskiej, w której uczestniczyli ministrowie spraw zagranicznych Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Związku Radzieckiego i Francji. Konferencja Berlińska odbyła się w dniach 25 stycznia-18 lutego 1954 r. W ostatnim dniu konferencji przedstawiciele państw wydali wspólny komunikat, w którym opowiedzieli się za zwołaniem międzynarodowej konferencji dotyczącej ważnych zagadnień przywrócenia pokoju w Azji²¹. Dzień jej rozpoczęcia ustalono na 26 kwietnia 1954 r. W komunikacie odniesiono się do sprawy Indochin: „ministrowie postanawiają zgodnie, że problem pokoju w Indochinach również rozpatrzony będzie na konferencji, na którą zaproszeni zostaną przedstawiciele ZSRR, Stanów Zjednoczonych, Francji, Wielkiej Brytanii, Chińskiej Republiki Ludowej oraz innych państw zainteresowanych”²². Porozumienie w sprawie zwołania konferencji w Genewie było postrzegane jako największe osiągnięcie obrad w Berlinie. Pięć mocarstw światowych miało dyskutować na temat dwóch najpilniejszych spraw kontynentu azjatyckiego.

Konferencja Genewska była podzielona na dwa bloki tematyczno-negocjacyjne. Można zgodzić się nawet ze stwierdzeniem, że w Genewie odbywały się równocześnie dwie konferencje międzynarodowe: jedna dotycząca Korei, a druga Indochin. Toczyły się one z udziałem różnych państw. W sprawie Korei w rozmowach brały udział: Stany Zjednoczone, ZSRR, Chińska Republika Ludowa, Wielka Brytania, Francja, Republika Korei i Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna oraz państwa zainteresowane, których wojska uczestniczyły w działaniach wojennych w Korei²³. W sprawie Indochin obradowano w składzie przedstawicieli: Stanów Zjednoczonych, ZSRR, Chińskiej Republiki Ludowej, Wielkiej Brytanii, Francji i innych zainteresowanych państw, których uczestnictwo ustalono w czasie obradowania: Laos, Kambo-

²¹ *The Geneva Conference, May-July, 1954*, „The Pentagon Papers” 1971, nr 1 (3), s. 108.

²² *Konferencja Genewska (27 kwietnia-21 lipca 1954). Dokumenty i materiały*, Warszawa 1954, s. 13.

²³ Państwa uczestniczące w konferencji to: USA, Australia, Belgia, Kanada, Kolumbia, Etiopia, Francja, Grecja, Luxemburg, Holandia, Nowa Zelandia, Filipiny, Republika Korei, Tajlandia, Turcja, Wielka Brytania, ZSRR, KRL-D, ChRL; *The Geneva Conference on Korea*, [w:] *Foreign Relations of the United States, 1952-1954. The Geneva Conference*, Ed. J. P. Glennon, Washington: United Government Printing Office, s. 7-13.

dża, Wietnamska Republika Ludowa i Wietnam Południowy. Celem obrad pierwszej konferencji było „osiągnięcie pokojowego uregulowania sprawy koreańskiej”, natomiast drugiej: „przywrócenie pokoju w Indochinach”. Obie konferencje objęto wspólną nazwą „Konferencja Genewska”, choć była to nazwa nieoficjalna i wynikająca z faktu, że obie nie tylko odbyły się w tym samym miejscu, ale i tworzyły jedną całość problemową, którą było osiągnięcie i ugruntowanie pokoju w Azji.

Podczas konferencji odbyło się wiele jawnych posiedzeń, po których ogłaszano oficjalne komunikaty podawane do wiadomości opinii publicznej. Przeprowadzano też posiedzenia zamknięte oraz niedostępne dla prasy tajne rozmowy szefów delegacji (przeważały one w sprawie Indochin). Konkluzje z tych posiedzeń i zebrań nie były ogłaszane w komunikatach, natomiast pewne informacje o nich znane są dzięki korespondentom, którzy uzyskiwali je podczas konferencji prasowych lub wywiadów z poszczególnymi delegatami państw obradujących. Debatowano nad projektami rezolucji i propozycjami rządów. Efektem negocjacji było podpisanie trzech „układów o przerwaniu działań wojennych” dotyczących Wietnamu, Kambodży i Laosu. Dopiero w latach 2003-2004 ujawniono tajne dokumenty Departamentu Archiwów Ministerstwa Spraw Zagranicznych ChRL, które mówią o tajnych porozumieniach odkrywających prawdziwie intencje niektórych uczestników konferencji²⁴.

3. PRZEBIEG KONFERENCJI

3.1. ROZPOCZĘCIE OBRAD

Konferencja Genewska rozpoczęła obrady od kwestii koreańskiej. Pierwsze rozmowy w tej sprawie odbyły się 26 kwietnia 1954 r., natomiast 8 maja 1954 r. odbyło się pierwsze posiedzenie dotyczące Indochin. Kolejne zebrania odbywały się nieregularnie i trwały aż do dnia zakończenia rozmów w kwestii koreańskiej – do 15 czerwca²⁵. Rozmowy w sprawie Indochin toczyły się, z przerwą, do lipca. W końcowej fazie konferencji rozstrzygnięto kwestię

²⁴ *The Geneva Conference of 1954 – New Evidence from the Archives of the Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*, Washington 2008, s. 7.

²⁵ *The Geneva Conference on Korea*, [w:] *Foreign Relations of the United States, 1952-1954*, s. 6-7.

pokoju w Indochinach. Dnia 20 lipca 1954 r. podpisano układy o rozejmie w Wietnamie, Laosie i Kambodży²⁶.

Negocjacje w sprawie koreańskiej nie doprowadziły do osiągnięcia porozumienia. Między pięcioma uczestniczącymi w rozmowach mocarstwami ujawniło się wiele rozbieżności i kontrowersji. Pierwszym spornym zagadnieniem była kwestia uczestnictwa w obradach Chińskiej Republiki Ludowej. Stany Zjednoczone negatywnie odnosiły się do obecności delegacji chińskiej, lecz rozstrzygnięcie spraw Azji, bez obecności Chin, wspieranych przez ZSRR, było mało realne, zwłaszcza że umacniające swą pozycję w Azji Chiny miały coraz większy wpływ na układ sił tym rejonie. Negatywnego stanowiska wobec udziału delegacji chińskiej nie podzielały Wielka Brytania i Francja, które dążyły do poprawy wzajemnych kontaktów z Chińską Republiką Ludową. Rozbieżności stanowisk w sprawie uczestnictwa Chin w Konferencji Genewskiej były wyraźnie zauważalne w czasie rozmów berlińskich. Francja coraz bardziej traciła wpływy w Azji, a Stany Zjednoczone umacniały tam swoją pozycję. W tej sytuacji Wielka Brytania nie mogła dopuścić do osiągnięcia przez USA supremacji na Dalekim Wschodzie.

Kolejnym punktem spornym była kwestia przewodnictwa w czasie obrad. Brak porozumienia w tej sprawie mógł spowodować opóźnienie w rozpoczęciu negocjacji. Stany Zjednoczone odmawiały uznania Chin jako „wielkiego mocarstwa” i „mocarstwa zapraszającego” i nie chciały zgodzić się z tym, że w Genewie odbywały się rokowania pięciu wielkich mocarstw²⁷. Ostatecznie przewodnictwo w rozmowach w sprawie koreańskiej objęli kolejno: delegat Syjamu książę Wan, delegat ZSRR minister Mołotow i delegat Wielkiej Brytanii minister Eden.

Od początku obrad panowała napięta atmosfera. Każdy z debatujących przedstawicieli w odmienny sposób postrzegał drogę do osiągnięcia pokoju i stabilizacji w Korei. Delegaci obradujących państw konsekwentnie trwali na swoich stanowiskach, nie zgadzając się na jakiegokolwiek poważniejsze ustępstwa. Brakowało dobrej woli do osiągnięcia porozumienia.

Rozmowy w kwestii koreańskiej przeciągały się nie tylko ze względu na liczne kontrowersje i brak ustępstw, lecz również ze względu na wyjazdy niektórych delegatów²⁸.

²⁶ *Konferencja*, s. 25.

²⁷ Zhai Q i a n g, *China and the Geneva Conference of 1954*, „The China Quarterly” 1992, nr 129 (3), s. 118.

²⁸ Sekretarz stanu J. F. Dulles, przewodniczący delegacji Stanów Zjednoczonych, w drugim tygodniu obrad wyjechał z Genewy, tymczasowo zastąpił go podsekretarz stanu Bedell Smith.

3.2. DWA „OBOZY DYSKUSYJNE”

Dyskusja nad sprawą koreańską ujawniła głębsze podłoże sporu między pięcioma mocarstwami. Była to walka ideologiczna między państwami kapitalistycznymi i komunistycznymi. Podczas obrad mocarstwa zachodnie dążyły do tego, aby zjednoczona Korea była demokratycznym państwem prawa, natomiast Chiny i Rosja chciały, by przyszła, zjednoczona Korea była kolejnym państwem komunistycznym, sojusznikiem w „walce z imperializmem zachodnim”. Ścierały się ze sobą dwa jakże różne światopoglądy: jeden reprezentowany przez zachodnie mocarstwa kapitalistyczne (Wielką Brytanię, Francję, USA), drugi – reprezentowany przez państwa demokracji ludowej (ZSRR i Chińską Republikę Ludową i KRL-D). Sprawa pokojowego zjednoczenia Korei i utrzymania pokoju w Indochinach tworzyły horyzont, przed którym toczyła się walka interesów mocarstw i światopoglądów²⁹. Ukształtowały się dwa „obozy dyskusyjne”, które ścierając się ze sobą, odrzucały argumenty strony przeciwnej.

Należy jednakże zauważyć, że w obozie państw kapitalistycznych nie było całkowitej zgodności, co komuniści wykorzystali w swojej propagandzie. Oskarżyli USA, Francję i Wielką Brytanię o prowadzenie oszukańczej, kolonialnej polityki wobec Azji, kosztem wolności narodów azjatyckich. Obóz komunistyczny, nazywający siebie „obozem pokoju”, powołując się podczas rozmów na interesy narodu koreańskiego, dążył do tego, by przyszła, zjednoczona Korea była państwem komunistycznym. Chińska Republika Ludowa chciała odgrywać rolę rzecznika wolności narodów Azji i obrońcy pokoju nie tylko w Korei, ale również w Indochinach. Podobnie ZSRR, w pełni wspierając stanowisko Chin, odwoływał się do praw narodu do samostanowienia i wyzwolenia z niewoli kolonialnej. W rzeczywistości jednak państwa obozu komunistycznego broniły swoich interesów w tym regionie. Odpowiedzią ze strony USA, Wielkiej Brytanii i Francji było utworzenie w 1954 r. Organizacji Paktu Południowo-Wschodniej Azji (SEATO), która powstała w celu zabezpieczenia się przed zagrożeniem ze strony komunizmu³⁰. Przedstawiciele Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Francji, Filipin, Tajlandii, Pakistanu, Australii i Nowej Zelandii podpisali w Manili porozumienie

²⁹ F. C. Z a g a r e, *The Geneva Conference of 1954. A Case of Tacit Deception*, „International Studies Quarterly” 1979, nr 3 (23), s. 398-399.

³⁰ Southeast Asia Collective Defense Treaty and Protocol, Manila 8 września 1954, [w:] International Relations and Security Network (PRIA), s. 1-4.

o utworzeniu Organizacji Paktu Południowo-Wschodniej Azji. Na mocy tego porozumienia państwa członkowskie były zobowiązane do współpracy i wzajemnej pomocy na wypadek przewrotu rewolucyjnego lub interwencji wojskowej³¹.

3.3. OŚWIADCZENIE DELEGATA KRL-D NAM IRA (27 IV 1954)

Jako pierwszy w debacie na temat „pokojowego uregulowania sprawy koreańskiej” wystąpił minister spraw zagranicznych Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej, Nam Ir. Po długim wprowadzeniu przedstawił on trzypunktową propozycję zjednoczenia.

1) Rządy obu Korei powinny przeprowadzić ogólnokoreańskie wybory do Zgromadzenia Narodowego, które powoła jednolity rząd. Powinny też utworzyć ogólnokoreańską, specjalną komisję, której celem będzie przygotowanie wyborów (opracowanie ordynacji wyborczej) i społeczno-gospodarcze zbliżenie obu państw. Zadaniem ogólnokoreańskiej komisji będzie też odbudowa gospodarki koreańskiej i zacieśnienie współpracy w dziedzinie handlu, rozrachunków finansowych, komunikacji, stosunków granicznych, kulturowych i naukowych.

2) Należy wycofać wszystkie obce siły zbrojne z terytorium Korei w terminie sześciu miesięcy.

3) Państwa najbardziej zainteresowane w utrzymaniu pokoju na Dalekim Wschodzie powinny zapewnić pokojowy rozwój Korei i stworzyć warunki sprzyjające zjednoczeniu Korei jako jednolitego, niezawisłego i demokratycznego państwa³².

3.4. PIERWSZE PROPOZYCJE ZE STRONY DELEGACJI BLOKU PAŃSTW KAPITALISTYCZNYCH (5-28 VI 1954)

Większość delegacji, z wyjątkiem delegacji państw komunistycznych, podkreślała rolę ONZ w propozycjach dotyczących sprawy koreańskiej. Wystąpienia delegatów Republiki Korei i Etiopii, Filipin i Holandii zawierały propozycje zjednoczenia zgodne z uchwałą Organizacji Narodów Zjednoczonych

³¹ A. P a n k i e w i c z, *Historia – Polska i świat współczesny*, Warszawa 1999, s. 223.

³² Oświadczenie przewodniczącego delegacji Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej Nam Ira z propozycją w sprawie pokojowego uregulowania kwestii koreańskiej, Genewa, 27 kwietnia 1954, [w:] *Konferencja*, s. 45.

w sprawie wolnej Korei. Na mocy tej uchwały proces pokojowego zjednoczenia byłby wspierany i kontrolowany przez ONZ³³.

Przewodniczący delegacji USA, J. F. Dulles, w swoim przemówieniu z 28 kwietnia 1954 r. podsumował trzy koncepcje rozwiązania kwestii koreańskiej. Skrytykował propozycję komunistów, która przewidywała wolne wybory bez nadzoru ONZ oraz wycofanie wszystkich obcych sił zbrojnych. Takie rozwiązanie, jego zdaniem, wiązało się z zagrożeniem wprowadzenia do zjednoczonej Korei reżimu komunistycznego (siły zbrojne Chin, w razie potrzeby, mogłyby wrócić do Korei w ciągu kilku godzin, natomiast wojska ONZ potrzebowałyby przynajmniej kilku tygodni). Zdaniem Dullesa zjednoczona Korea powinna być członkiem ONZ³⁴.

3.5. WYSTĄPIENIE DELEGATA CHRL CZOU EN-LAJA (28 IV 1954)

W debacie wystąpił też premier i minister spraw zagranicznych ChRL-D Czou En-lai. Skrytykował on politykę USA wobec Chin Ludowych i Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej. W pełni poparł natomiast propozycje delegata KRL-D Nam Ira, szczególnie w punkcie wycofania obcych wojsk, i podkreślił, że zjednoczenie Korei jest sprawą wolnego narodu koreańskiego³⁵. Podobne oświadczenie przedstawił przewodniczący delegacji ZSRR Mołotow, który poparł propozycje Nam Ira i ostro skrytykował stanowisko USA (także politykę USA wobec ChRL-D). Do tych oświadczeń krytycznie odniósł się przewodniczący delegacji Australii G. Casey. Poparł on ideę przeprowadzenia wolnych wyborów w Korei, ale podkreślił, iż takie wybory w Korei Południowej już się odbyły, zatem należy je przeprowadzić tylko w Korei Północnej. Dodał też, że w razie konieczności ugruntowania pełniejszej współpracy, wolne wybory mogłyby się odbyć w całej Korei, ale musiałyby zostać przeprowadzone pod nadzorem międzynarodowym, w celu sprawdzenia ich legalności. Delegat Australii skrytykował koncepcję całkowitego wycofania w ciągu sześciu miesięcy wojsk ONZ z Korei.

³³ *The Korean Problem at the Geneva Conference, April 26-June 15, 1954*, Washington 1954, s. 9.

³⁴ Tamże, s. 6.

³⁵ *The Geneva Conference*, Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China (29 IV 2010) oraz *The Korean Problem at the Geneva Conference*, s. 6.

3.6. OŚWIADCZENIA DELEGATÓW NAM IRA I MOŁOTOWA (3-11 V 1954)

Kolejna tura rozmów rozpoczęła się 3 maja oświadczeniem delegata KRL-D. Ustosunkował się on do oświadczeń złożonych w związku z przedstawioną wcześniej trzypunktową propozycją KRL-D oraz omówił jej poszczególne punkty. Podkreślił na wstępie, że wszystkie uchwały ONZ w sprawie koreańskiej zostały podjęte bez udziału KRL-D i nie mogą być zaakceptowane. W odniesieniu do pierwszego punktu delegat stwierdził, że reprezentatywna ogólnokoreańska komisja właściwie przygotowuje i przeprowadzi wolne wybory i niepotrzebna, a nawet niewskazana byłaby w tym wypadku jakakolwiek obca ingerencja. Ustosunkowując się do drugiego punktu, oświadczył, że sześciomiesięczny termin wycofania wszystkich obcych wojsk może być negocjowany, ale sam fakt ich wycofania jest niezbędny dla właściwego przebiegu zjednoczenia. Odnosząc się do trzeciego punktu podkreślił, że państwa zainteresowane utrzymaniem pokoju na Dalekim Wschodzie powinny współpracować ze sobą poprzez przyjęcie na siebie określonych zobowiązań, by utrzymać pokój i jednocześnie powstrzymać się od bezpośredniej ingerencji wojskowej³⁶. Tego samego dnia oświadczenie to zostało poparte przez delegata ChRL-D.

W dniu 11 maja wystąpił z oświadczeniem przewodniczący delegacji ZSRR Mołotow. Skoncentrował się on na omówieniu roli, jaką odegrała ONZ w sprawie koreańskiej. Jego zdaniem przyszła rola ONZ w procesie pokojowego zjednoczenia Korei jest głównym powodem braku zgody pomiędzy delegacjami. Podkreślił, że Stany Zjednoczone wykorzystały ONZ do realizacji swoich celów na Półwyspie Koreańskim i posługując się flagą ONZ, dokonały agresji na Koreę. Oświadczył, że propozycja rozwiązania sprawy koreańskiej przedstawiona przez KRL-D ma poparcie ZSRR³⁷.

3.7. „PIĘĆ ZASAD” DELEGATA WIELKIEJ BRYTANII A. EDENA

W dniu 13 maja przemówienie wygłosił minister A. Eden, prezentując stanowisko Wielkiej Brytanii³⁸. Przedstawił on pięć zasad, na których powinno oprzeć się porozumienie.

³⁶ Oświadczenie przewodniczącego delegacji Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej Nam Ira, Genewa, 3 maja 1954 r., [w:] *Konferencja*, s. 81.

³⁷ Oświadczenie przewodniczącego delegacji ZSRR W. M. Mołotowa, Genewa 11 maja 1954, [w:] *Konferencja*, s. 92.

³⁸ *The Korean Problem at the Geneva Conference*, s. 8.

– po pierwsze: niezbędne jest przeprowadzenie wyborów i powołanie ogólnokoreańskiego rządu;

– po drugie: wybory powinny być wolne, tj. zgodne z wolą narodu koreańskiego, i proporcjonalne, tj. powinny uwzględniać rozmieszczenie ludności w północnej i południowej części Półwyspu Koreańskiego;

– po trzecie: w kwestii sposobu głosowania należy zapewnić prawo głosu dla całej dorosłej ludności, a głosowanie powinno być tajne;

– po czwarte: nadzór nad wyborami powinien sprawować organ międzynarodowy, w ramach ONZ;

– po piąte: należy określić warunki, na jakich powinny być wycofane obce wojska³⁹.

Tego samego dnia przemówienie wygłosił przewodniczący delegacji Francji G. Bidault, który w sprawie wyborów zajął podobne stanowisko co minister Eden⁴⁰.

3.8. PROPOZYCJA RZĄDU REPUBLIKI KOREI

W dniu 22 maja 1954 r. propozycję pokojowego zjednoczenia Korei przedstawił w 14 punktach przewodniczący delegacji Korei Południowej Y. T. Pyun⁴¹.

1. Wolne wybory powinny być przeprowadzone pod nadzorem ONZ.
2. Wybory odbędą się w Korei Północnej, a na Południu w oparciu o obowiązującą Konstytucję Republiki Korei.
3. Wybory odbędą się w terminie sześciu miesięcy od przyjęcia propozycji.
4. W czasie wyborów personel ONZ będzie korzystał ze swobody poruszania się i wszelkich możliwych udogodnień.
5. Podczas wyborów i kampanii wyborczej kandydaci będą korzystali z wszystkich praw obywatelskich.
6. Głosowanie powinno być tajne, prawo wyborcze powinno przysługiwać całej dorosłej ludności.
7. Przedstawicielstwo w ogólnokoreańskim ciele ustawodawczym powinno być wprost proporcjonalne do liczby całej ludności Korei.

³⁹ Przemówienie przewodniczącego delegacji Wielkiej Brytanii A. Edena, Genewa 13 maja 1954, „New York Times”, [w:] *Konferencja*, s. 112.

⁴⁰ Przemówienie przewodniczącego delegacji Francji G. Bidaulta, Genewa, 13 maj 1954, „New York Times”, [w:] *Konferencja*, s. 114.

⁴¹ *The Korean Problem at the Geneva Conference*, s. 7.

8. Należy przeprowadzić spis ludności pod nadzorem ONZ.
9. Nowy rząd powinien zebrać się zaraz po wyborach, w Seulu.
10. Nowy rząd rozstrzygnie, czy należy wybierać na nowo prezydenta, i zdecyduje też o wprowadzeniu poprawek do Konstytucji oraz rozwiązaniu jednostek wojskowych.
11. Konstytucja Republiki Korei pozostanie w mocy, ale zostaną wprowadzone do niej poprawki.
12. Wojska chińskie na miesiąc przed wyborami wycofają się z Korei.
13. Wojska ONZ zaczną wycofywać się przed wyborami, ale całkowite wycofanie nastąpi, gdy nowy rząd faktycznie przejmie władzę.
14. Nienaruszalność i niepodległość zjednoczonej Korei zostanie zagwarantowana przez ONZ⁴².

3.9. OŚWIADCZENIA DELEGATÓW „OBOZU KOMUNISTYCZNEGO” I PROJEKT REZOLUCJI PRZEDSTAWIONY PRZEZ MOŁOTOWA

Kolejne oświadczenia Czou En-laia i Nam Ira nie doprowadziły do kompromisu. Przewodniczący delegacji ZSRR w oświadczeniu z 5 czerwca 1954 r. stwierdził, że co do niektórych zagadnień istnieje zgodność między wszystkimi delegacjami i możliwe jest osiągnięcie częściowego porozumienia. Dotyczyło to następujących zagadnień: przeprowadzenia demokratycznych, proporcjonalnych wyborów z głosowaniem tajnym i powszechnym, powołania ogólnokoreańskiego organu, który przygotowałby wybory, wycofania obcych wojsk z terytorium Korei, kontroli wyborów przez organ międzynarodowy i podjęcia odpowiednich zobowiązań przez państwa zainteresowane utrzymaniem pokoju na Dalekim Wschodzie. Mołotow, odnosząc się do tych zagadnień, przedstawił do rozpatrzenia projekt rezolucji. Zawierał on ustalenia, które były do zaakceptowania przez wszystkie delegacje, natomiast istotne rozbieżności, takie jak: skład i kompetencje organu przygotowującego i przeprowadzającego wybory, terminy wycofania obcych wojsk, skład organu międzynarodowego nadzorującego wybory, pozostawiał do rozpatrzenia w późniejszym terminie⁴³.

⁴² Propozycje Rządu Południowej Korei, Genewa, 22 maja 1954, [w:] *Konferencja*, s. 116.

⁴³ *The Korean Problem at the Geneva Conference*, s. 12-13.

3.10. OŚWIADCZENIE DELEGATA NAM IRA (15 VI 1954)

W dniu 15 czerwca z kolejną propozycją wystąpił delegat KRL-D Nam Ir. Jego zdaniem należałoby podjąć następujące decyzje w celu zbliżenia państw koreańskich i przygotowania jak najkorzystniejszej sytuacji dla zjednoczenia:

- 1) możliwie najszybsze i proporcjonalne wycofanie wszystkich obcych sił zbrojnych z Korei;
- 2) zredukowanie wojsk KRL-D i Republiki Korei do 100 tysięcy żołnierzy;
- 3) utworzenie wspólnej komisji dla likwidacji skutków wojny;
- 4) uznanie układów natury wojskowej za sprzeczne z interesem pokojowego zjednoczenia;
- 5) powołanie komisji dla ustanowienia i rozwoju stosunków ekonomicznych i kulturalnych między państwami koreańskimi;
- 6) zapewnienie przez państwa uczestniczące w Konferencji Genewskiej warunków do pokojowego zjednoczenia⁴⁴.

3.11. PROJEKT DEKLARACJI W SPRAWIE KOREI

Przewodniczący delegacji ZSRR w oświadczeniu z 15 czerwca 1954 r. wystąpił z projektem wspólnej deklaracji w sprawie Korei. Skrytykował on delegacje USA, Francji i Wielkiej Brytanii za brak dobrej woli w dążeniu do uzyskania porozumienia i podkreślił, że należy rozpatrzyć i przyjąć projekt wspólnej deklaracji, zatytułowanej: „Deklaracja w sprawie Korei”⁴⁵. Zaproponował następującą treść Deklaracji: „Państwa uczestniczące w Konferencji Genewskiej doszły do porozumienia, że do chwili ostatecznego uregulowania kwestii koreańskiej na podstawie utworzenia jednolitego, niepodległego i demokratycznego państwa koreańskiego nie należy podejmować żadnych działań, które by mogły zagrozić utrzymaniu pokoju w Korei. Uczestnicy konferencji wyrażają przekonanie, że zarówno Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna, jak i Republika Koreańska będą postępowały zgodnie z niniejszą deklaracją w interesie pokoju”⁴⁶.

⁴⁴ Oświadczenie przewodniczącego delegacji Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej Nam Ira z propozycją w sprawie zapewnienia pokojowego uregulowania kwestii koreańskiej, Genewa, 15 czerwca 1954, [w:] *Konferencja*, s. 194.

⁴⁵ *The Geneva Conference of 1954 – New Evidence from the Archives of the Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China*, Washington 2008, s. 38.

⁴⁶ Oświadczenie przewodniczącego delegacji ZSRR W. M. Mołotowa z projektem Wspólnej Deklaracji Wszystkich Uczestników Konferencji w Sprawie Korei, Genewa, 15 czerwca 1954, [w:] *Konferencja*, s. 194.

3.12. „DEKLARACJA 16 PAŃSTW” I ZAKOŃCZENIE KONFERENCJI

W odpowiedzi na projekt deklaracji przedłożony przez Mołotowa przedstawiciele państw, których siły zbrojne brały udział w konflikcie koreańskim 1950-1953, opracowali tzw. Deklarację 16 państw⁴⁷. Określała ona końcowe stanowisko tych państw wobec kwestii koreańskiej: w odniesieniu do uchwały Ogólnego Zgromadzenia Organizacji Narodów Zjednoczonych z 28 sierpnia 1953 oraz komunikatu berlińskiego z 18 lutego 1954 r. Deklaracja zakładała dwie podstawowe zasady zjednoczenia:

1. Na mocy postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, ONZ ma legitymację do przeprowadzenia zbrojnej, zbiorowej akcji w celu odparcia agresji, przywrócenia pokoju i bezpieczeństwa oraz działań ukierunkowanych na zapewnienie pokoju i rozwiązania problemu koreańskiego.

2. Dla zapewnienia zjednoczenia Korei należy przeprowadzić wolne wybory do Zgromadzenia Narodowego, proporcjonalnie do liczby miejscowej ludności Korei, pod auspicjami ONZ⁴⁸.

Deklaracja wskazywała też dwa najbardziej istotne punkty sporne: Po pierwsze, delegacje 16 państw zgodnie potwierdzały autorytet Organizacji Narodów Zjednoczonych, komuniści natomiast odrzucali autorytet i kompetencje Organizacji Narodów Zjednoczonych w Korei, uważając, iż jest ona narzędziem agresji. Poparcie takiego stanowiska byłoby zaprzeczeniem zasady zbiorowego bezpieczeństwa i istoty Organizacji Narodów Zjednoczonych. Po drugie, w kwestii wyborów komuniści chcieli wymusić taką procedurę, która uniemożliwiłaby wolne wybory. Wolne wybory byłyby w tej sprawie kluczowe, natomiast przedstawiciele państw komunistycznych nie zgodzili się na skuteczny nadzór wyborów⁴⁹. Deklaracja ta ujawniła opinii społecznej, że nie osiągnięto żadnego istotnego porozumienia w sprawie koreańskiej (obrazy zakończono).

4. ZNACZENIE KONFERENCJI GENEWSKIEJ

Konferencja Genewska nie przyniosła oczekiwanego rozwiązania kwestii koreańskiej na forum międzynarodowym. Sprawa zjednoczenia Korei nadal

⁴⁷ Deklarację podpisały wszystkie państwa uczestniczące w konferencji, z wyjątkiem ZSRR, ChRL i KRL-D.

⁴⁸ Deklaracja 16 Państw, Genewa, 15 czerwca 1954, [w:] *Konferencja*, s. 196.

⁴⁹ Tamże, s. 197.

pozostawała istotnym i nierozwiązanym problemem, którego załatwienie miałooby duże znaczenie dla stabilizacji na Dalekim Wschodzie.

W kwestii Indochin negocjacje przyniosły porozumienie. Zwieńczeniem konferencji było podpisanie Układu o przerwaniu działań wojennych w Wietnamie, Układu o przerwaniu działań wojennych w Kambodży i Układu o przerwaniu działań wojennych w Laosie⁵⁰.

Na tym tle jednak to sprawa koreańska była znacznie bardziej skomplikowana, nie chodziło bowiem o kwestie pokoju, lecz o zjednoczenie państwa komunistycznego i demokratycznego, co w zimnowojennych realiach wydawało się niemożliwe. Niektóre wystąpienia miały charakter czysto propagandowy, często poszczególne propozycje zawierały krytykę wcześniejszych oświadczeń politycznych oponentów. Już po pierwszych wypowiedziach oczywiste stało się to, że bez istotnych ustępstw po obu stronach kompromis nie będzie możliwy. Dla ZSRR i ChRL nie do zaakceptowania byłaby opcja Korei kapitalistycznej, w szczególności w obowiązującym układzie sił problemem było odmienne spojrzenie na autorytet i rolę ONZ w sporze⁵¹.

Często powoływanym przez komunistów argumentem było prawo narodów azjatyckich do wolności oraz konieczność i nieuchronność dekolonizacji Azji. USA obawiało się komunizacji całego Półwyspu Koreańskiego, co było w istniejących realiach całkowicie uzasadnione. Z drugiej strony oskarżenia kierowane przez komunistów pod adresem USA o prowadzenie kolonialnej polityki wobec państw azjatyckich nie były całkowicie bezzasadne. Pomoc USA dla Republiki Korei nie była bezinteresowna, bowiem perspektywa ścisłej współpracy dawała Stanom Zjednoczonym wyjątkowo silną i korzystną pozycję w regionie Azji wschodniej (choćby możliwość stacjonowania na terytorium Republiki Korei znacznej liczby wojsk amerykańskich), szczególnie że wpływy Wielkiej Brytanii, a jeszcze bardziej Francji słabły.

Z propozycji rządu Republiki Korei, która zakładała wycofanie wojsk chińskich miesiąc przed wyborami, a wojsk ONZ po wyborach, wynikała obawa przed kolejną próbą „przymusowej komunizacji”, podobne wnioski można by wyciągnąć z wypowiedzi J. F. Dullesa, który zauważył, że oddziały chińskie dużo szybciej wróciłyby na półwysep niż siły ONZ. Wszystko to ujawniło głęboko zakorzenioną nieufność między państwami koreańskimi. Jakkolwiek istniała jeszcze jedna przeszkoda na drodze do porozumienia: nie było realnej woli zjednoczenia ze strony KRL-D. Zdaniem niektórych znaw-

⁵⁰ Wszystkie podpisane w Genewie 20 lipca 1954 r.

⁵¹ Z h a i Q i a n g, art. cyt., s. 109.

ców problematyki koreańskiej, Kim Ir Sen po wojnie koreańskiej odsunął perspektywę szybkiego zjednoczenia, koncentrując się na odbudowie zniszczonej wojną gospodarki⁵².

Wszystko to tworzy obraz całkowitej niemożności kompromisu w sprawie koreańskiej. Choć w końcowym etapie konferencji komuniści próbowali pokazać, że osiągnięto częściowe porozumienie, to jednak kończąca obrady „deklaracja 16 państw” ujawniła prawdziwą sytuację negocjacji, czyli po prostu brak porozumienia.

Pomimo to Konferencja Genewska miała znaczenie dla koreańskiego procesu zjednoczeniowego. Była pierwszą próbą rozwiązania kwestii koreańskiej na arenie międzynarodowej. Spowodowała, że „sprawą koreańską” zainteresowała się społeczność międzynarodowa. Ujawniała również, jak skomplikowany i długotrwały może być proces zjednoczenia państw koreańskich.

THE DIVISION OF KOREA AND AN ATTEMPT AT REUNIFICATION AT GENEVA CONFERENCE (1954)

S u m m a r y

This article covers two very important issues concerning Korea. One deals with the division of the Korean state, and the other refers to an international attempt to unify Korea. The first international initiative aimed to solve the Korean problem presented at the Geneva Conference of 1954.

Although lasting only 64 years, the division of the country is still a major international, political and social issue. Both the division and attempts to unify Korea are issues at the global level. The concept of the division is not a Korean national idea but rather a consequence of the power-states struggling to gain dominance. Similarly, the Geneva Conference was an international initiative aiming to unify the Korean states.

Even though the Geneva Conference was not successful, undoubtedly it was an important event for it promoted the Korean issue at the international area and revealed the complexity of the Korean problem.

Słowa kluczowe: Republika Korei, Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna, prawo międzynarodowe, podział Korei, zjednoczenie Korei, Konferencja Genewska, polityka.

Key words: Republic of Korea, People's Republic of Korea, international law, division, unification, Geneva Conference, policy.

⁵² D z i a k, dz. cyt., s. 141.